

Regisseur Lieven Corthouts werkte vijf jaar aan zijn documentaire over een enorm vluchtelingenkamp in Kenia

'Kakuma, The Invisible City' in première op MOOOV

TURNHOUT – Vijf jaar -u leest het goed: vijf jaar!- werkte Lieven Corthouts (41) aan zijn documentaire Kakuma, The Invisible City, over het leven in een van 's werlds grootste vluchtelingenkampen in een woestijn in Kenia. "Vijf jaar is inderdaad lang, maar ik wou deze film absoluut maken", zegt hij. De film gaat volgende maand in première op het Turnhoutse filmfestival MOOOV. Suiker had een uitgebreide babbel met de regisseur op een zeldzaam moment dat hij nog eens in het land was.

'Eat your heart out, Leonardo'. Je mag dan wel een bevroren -allicht goed verzekerd- hebben overgehouden aan de opnames van The Revenant, maar in vergeleking met wat Lieven Corthouts ervoor over had om 'Kakuma, The Invisible City' te draaien, zijn dat peanuts. Corthouts ging vijf jaar wonen in het vluchtelingenkamp Kakuma, met meer dan 200.000 (!) bewoners. Hij sliep er met hen op de grond, at er samen met hen het eten van de voedselbedeling en trok zich op de koop toe persoonlijk het lot aan van zijn 'hoofdrolspelers'. Respect is het woord dat men daarop in hippe kringen laat vallen.

We hebben afgesproken in koffiebar Maurice, gelegen vlak bij het station van Berchem. Dat heeft zo zijn reden: Lieven is altijd op doorreis. Hij is die morgen nog maar net twee dagen thuis van een reis naar Jordanië. Zichtbaar vermoeid ploft hij twee zakken kledij en boeken neer op het tafeltje dat tussen ons in staat. "Altijd ben ik onderweg", zegt hij. "Ik weet niet hoe lang ik dat leven nog volhoud. Momenteel is het een beetje een soep". (lacht) Roept hij zo'n uitputtingsslag niet over zichzelf af door vijf jaar lang in moeilijke omstandigheden aan een film te werken? "Dat is de vraag die me het vaakst gesteld wordt", antwoordt hij. "Waarom vijf jaar aan een film werken? Voor deze film was zo'n lange tijd nodig. Anders kan je niet zo diep doordringen in het leven van de mensen. Ik wilde filmen hoe ze er leefden, sliepen en 's morgens naar school vertrokken. Dat kan alleen maar als je er lange tijd gaat wonen en hun vertrouwen wint. Ik moet me thuis voelen bij die mensen en zij moeten mij gewoon opnemen in hun midden."

-Hoe reageert je omgeving als je hun op een dag vertelt: "Ik ga vijf jaar in een vluchtelingenkamp wonen?"

Niemand was eigenlijk verrast. (lacht). Over mijn vorige film ('Little Heaven', over een weeshuis in Addis Abeba, n.v.d.r.) had ik twee jaar gedaan. Dat doen maar weinig filmmakers. Op de duur wordt het filmen ook heel persoonlijk omdat je de mensen

zo goed begint te kennen. Ik spreek ondertussen al hun talen. Maar ik blijf wel een blanke; dat kan ik niet wegsteken. De Zuid-Sudanese familie die ik volgde, vond het in begin heel raar wat ik deed. Ik was iedere dag bij hen, filmde hen voortdurend en stelde verder geen vragen. Ik had me vooraf gewoon voorgesteld en het opzet van de film proberen uit te leggen. Ik filmde alles: het opstaan 's ochtends, de kinderen die naar school gingen, de tijd die ze aan tafel besteedden... zowat alles tot ze gingen slapen. Voor hen was dat zeer bizar. Wat zij deden, was in hun ogen niet zo bijzonder, maar heel normaal.

-Je bent dan ook een filmploeg op jezelf. Je doet alles in je eentje.

Juist. Ik kwam er niet aan met een uitgebreide filmcrew om er een dag of twee te blijven en dan weer te vertrekken. Ik werk alleen maar samen met een monteur en een productiehuis. Het lijkt allemaal geïmprovisiseerd, maar het is toch redelijk goed georganiseerd. Het heeft alleen al 8 maanden geduurd voor ik de toestemming kreeg om te filmen. De autoriteiten gingen ervan

uit dat ik maar twee of drie dagen ging filmen. "Nee", antwoordde ik, "ik wil zolang als ik wil en met onbeperkte toegang." Toen keken ze wel vreemd op. Dat hadden ze nog nooit meegemaakt. Maar als je er zolang bent, ken je de verantwoordelijken van het kamp persoonlijk en krijg je alles van hen gedaan.

-Hoe ben je op het idee gekomen om een film te maken over een vluchtelingenkamp? Van een vluchtelingencrisis was hier vijf jaar geleden nog geen sprake.

Ik woonde in die tijd in Ethiopië met mijn vriendin. Tijdens onze rondritten kwamen we vaak langs kleinere kampen en is het idee bij me opgekomen. Maar ik wilde geen klein, maar een groot kamp dat meer op een stad leek. Toen ze me over Kakuma vertelden, ben ik verhuisd naar Kenia om de film te maken. Ik wist op dat moment al wel dat die stroom vluchtelingen naar Europa zou komen, maar ik had niet kunnen voorspellen dat het zo 'fel' zou zijn.

-Is het onderwerp ook ingegeven door een sociaal engagement?

Het engagement komt pas later, als ik be-

gin te draaien. Voor ik aan een film begin, moet ik er eerst van overtuigd zijn dat er een goed verhaal in zit. Pas dan begin ik eraan. Het eerste uitgangspunt was mijn nieuwsgierigheid naar het ontstaan 'in the middle of nowhere' van een dergelijke stad met alleen vluchtelingen. Maar naarmate ik Kakuma en zijn bewoners beter leerde kennen, veranderde dat. Toen is mijn focus verschoven naar het vertellen van het verhaal van drie kinderen die er moederziel alleen toekwamen. Op dat moment steekt ook mijn engagement op en wil ik een boodschap de wereld insturen.

-Voor ons was het anders wel een openbaring dat er vluchtelingenkampen bestaan die gewoon functioneren als een grote stad met winkels, scholen, kerken, ziekenhuizen en zelfs waarzeggers.

Ik waande me na verloop van tijd ook in een gewone Afrikaanse stad die ik al tien jaar kende. Dat ik alles zo normaal vond, werd op de duur een probleem. Ik was niet meer verwonderd over die normale dingen en filmde ze niet meer. In de eerste rushes zaten bijvoorbeeld geen winkels of kinde-

ren die naar school gingen. Men heeft me erop moeten wijzen dat het, zoals voor jou en de meeste mensen, juist zo speciaal was dat er in zo'n vluchtelingenkamp winkels en scholen waren.

– Mogen we weten hoe je als filmmaker zelf die vijf jaar hebt overbrugd?

Ik stort me er niet mee in de armoede, maar rijk word je er zeker niet van. (lacht) In het kamp doe je niet veel geld op. Als je bij de mensen thuis leeft, is dat ook 'Afrika'. Dat betekent dat ze ook mee voor jou koken. Mee-eten kan je gewoon niet weigeren. Ik probeer de mensen achteraf ook altijd te helpen. Mijn eerste film ging over een meisje in het dorp in Ethiopië waar ik toen woonde. Ik heb achteraf haar studies betaald. Ik vind zo'n wederdienst redelijk belangrijk. Je maakt die deal niet op voorhand, maar na verloop van tijd kan je haast niet anders dan hen helpen.

– Ook met het meisje Nyankong in The Invisible City heb je een sterke band ontwikkeld.

Ja. Ze kwam er samen met haar moeder aan. Maar op een bepaald moment is haar moeder terug naar haar dorp gegaan en werd het meisje opgevangen door een Zuid-Sudanese familie. Op de duur begon zij zich zeer sterk aan mij te hechten. Ik werd haar grote broer. Het enige wat je kan doen, is haar steunen in haar studies en haar zo lang mogelijk laten studeren. Ze zit nog altijd in het kamp, maar is geen kind meer. Ik vind het mijn morele plicht om me haar lot aan te trekken, hoewel ik besef dat het een druppel op een hete plaat is. De kinderen uit het kamp bellen me nog voortdurend op. (Toont zijn gsm waarop hun oproepen staan).

– Ook een wederdienst aan de kampbewoners is de app 'FIND ME' die je hier ontwikkelde en die de mensen in het kamp moet toelaten sneller familieleden te kunnen terugvinden.

Ja, die app moet er zeker komen. Zonder die app vinden ze elkaar ook terug, maar dan duurt het vier maanden. Neem Nyankong, het kind dat alle contact met haar moeder kwijt is. Als haar moeder zou terugkeren naar het kamp, hoe gaat ze die dan in godsnaam terugvinden? Begin maar te zoeken in een stad zo groot als Gent. In Kakuma is er 3G aanwezig en de meesten hebben een smartphone waarmee ze de app kunnen gebruiken. Het werkt redelijk eenvoudig: je vult je naam in, je vadersnaam en die van je grootvader, samen met het land en het dorp waarvan je afkomstig bent en je telefoonnummer in het kamp. Als je dan toekomt in het kamp zoekt de app naar een match met andere naamgenoten of dorpsgenoten in het kamp.

– Het is wel opvallend dat je steeds kinderen en jongeren opvoert in je film.

Ja, dat klopt. Ik had dat zelf niet door, maar anderen hebben me daarop gewezen. Ik vermoed dat het door mijn verleden komt. Mijn jeugd was ook niet zo rooskleurig. Dat creëert wel een band. Maar dat is niet te vergelijken met de veel ergere situatie van hen. De verhalen van de kinderen worden ook nooit verteld. Dat geldt trouwens voor alle Afrikaanse vluchtelingen. Die worden gewoon vergeten. In Kakuma zitten vluchtelingen uit veertien Afrikaanse landen. In Zuid-Sudan woedt al vijf jaar een oorlog. Op dit moment zijn er maar liefst twee miljoen Zuid-Sudanese vluchtelingen. We zijn in Afrika zeker mee verantwoordelijk voor de problemen. Een van de redenen waarom het daar tot conflicten komt, is het koloniale verleden. Toen werden de landen onoordeelkundig herverdeeld. Maar ook de wapens waarmee ze in Afrika vechten komen van hier, en zeker ook uit België. Ik heb heel die problematiek eerst proberen uit te leggen in de film, maar dat leidde me te ver. Ik vond het uiteindelijk belangrijker dat mensen zich konden inleven in het verhaal van vluchtelingen. Dat ze vooral gaan begrijpen waarom jongeren naar hier komen.

– Omdat Kakuma wordt voorgesteld als een gewone stad krijg je de indruk dat het leven er niet zo slecht is. Toch stel je dat de vluchtelingen maar één doel hebben: er zo snel mogelijk weg geraken.

Omat ze uit een oorlogsgebied komen, is het sowieso voor de vluchtelingen zeker een verbetering. Het is er relatief veilig. Toen ik er ging filmen, bleek al snel dat

“Over twintig jaar zijn we beschaamd over de manier waarop we de vluchtelingen hier hebben opgevangen.”

de meesten naar Kakuma komen om er te gaan studeren en dan terug te vertrekken. Iedereen weet dat en ik vind dat prima. Maar je kan er inderdaad ook oud worden. Voor de grootmoeders was het geweldig. Ze hadden er hun kinderen en kleinkinderen in hun nabijheid. Maar ik ben ervan overtuigd dat op lange termijn vluchtelingenkampen een probleem worden. Er is gewoon niets! De mensen mogen officieel niet werken en geen land bezitten. De kinderen gaan er naar school tot hun 18de en dan is er geen enkel toekomstperspectief meer. Is het dan niet te begrijpen dat ze een uitweg zoeken? In het begin is dat uiteraard Amerika. Maar ze hebben al snel door dat Ame-

rika onbereikbaar is. En dan wordt het dus Europa.

– Vooral de jongeren willen weg. In de film wordt weggaan uit het kamp een *desperate journey* genoemd.

Ja, want je kan sterven onderweg. Iedereen weet ondertussen dat die boten ook kunnen zinken. We denken vaak alleen aan die overtocht over zee, maar alles wat eraan voorafgaat, is nog gevaarlijker. Ze moeten een maffia van mensensmokkelaars zien te overleven.

– Een van de meisjes die je volgt, verdwijnt van de ene op de andere dag uit het kamp. Later vind je haar terug op Facebook en zit ze in een kamp in Italië, waar haar situatie al even hopeloos is.

Ja. In Europa doen we met de vluchtelingen eigenlijk hetzelfde: we laten hen ook maar gewoon ergens verblijven zonder hun een toekomst aan te bieden. Terwijl ik

'Kakuma, The Invisible City' gaat op 20 april om 20 uur in première op het filmfestival MOOOV in Utopolis Turnhout. Nadien wordt de film er nog vertoond op 28 april om 17u en op 29 april om 14u.

vind dat we hen moeten integreren in onze maatschappij. In Europa moet dat toch lukken. We nemen er uiteindelijk maar een paar duizend op. Ik kom juist terug uit Jordanië, waar 1 miljoen Syrische vluchtelingen zitten. Hetzelfde in Libanon, Ethiopië en in Kenia. Ook daar verblijven telkens 1 miljoen vluchtelingen. Ik neem aan dat het integreren van een dergelijk groot aantal mensen al een stuk moeilijker is. Ik vrees dat we over twintig jaar beschaamd gaan zijn over de manier waarop we de mensen hier hebben opgevangen. Ik passeer in Brussel dagelijks de bankjes waarop honderden vluchtelingen de ganse dag gewoon zitten te zitten. De grenzen zijn nu open en de mensen denken terecht dat ze kunnen afkomen. Als we ze sluiten, moeten we dat ook duidelijk zeggen. Europa zit voortdurend kritiek te geven op al die regimes en te sakkeren over mensenrechten en vrijheid. Maar in feite doen we niets. De mensen hebben zoveel hoop gesteld op Europa. Maar als ze dan naar hier komen, worden ze bestempeld als profiteurs en beschouwd als economische vluchtelingen. Maar het zijn oorlogsvluchtelingen.

– Hebben we wel het recht om onze grenzen te sluiten?

Neen, dat recht hebben we niet. Maar ik maak me geen illusies. De politici gaan ze dicht doen. Als het van mij afhangt, mogen ze allemaal overkomen. Maar dat gaat zeker niet gebeuren. Als je dan toch vluchtelingen toelaat, moet je het op zijn minst organiseren. Geef ze hier een toekomst. Ik ben er trouwens van overtuigd dat de meesten later ook teruggaan. Ik heb een tijdje in Syrië gewoond. Het is een fantastisch land. De Syriërs willen hier gewoon een tijd overleven en dan terugkeren.

– Krijg je veel reacties op je films?

Het gevaar van dit soort films is dat ze gebruikt worden om te preken voor je eigen kleine kerk. Maar dat valt enorm mee. Ik sta ervan versteld hoeveel mensen mijn vorige film gezien hebben, ook in het buitenland. Het zou met deze film ook moeten lukken omdat het toch een ander beeld geeft van een vluchtelingenkamp.

– Je films geven me hetzelfde gevoel als die van de gebroeders Dardenne. Ze gieten het gewone leven in buitengewone films.

Je bent de eerste die me dit in België vertelt, maar in het buitenland word ik wel vaker met hen vergeleken: 'The brothers Dardenne, but in Africa'. Je moet tijdens het kijken naar deze film ook vergeten dat het een film is. Maar zo een film verandert wel je leven. Ik kijk nu anders tegen de zaken aan. Vroeger was ik een stuk pessimistischer dan nu. Het is moeilijk te omschrijven. Ik heb 10 jaar in Ethiopië gewoond en heb nu vijf jaar in Kenia aan deze film gewerkt. Ik heb een Afrikaanse kijk op de wereld gekregen. Weet je wat grappig was. Een goede vriend in Ethiopië zei me: "Je begint ook al te lopen als een Afrikaan."

– Tot slot: je beweert in de film dat je uiteindelijk hetzelfde doel hebt als veel jongeren in het kamp. Net als hen ben je op zoek naar je plaats in de wereld. Leg eens uit? Ben je meer een zwerver dan een filmmaker?

Ik heb geen opleiding tot filmmaker genoten. Maar sinds dit jaar voel ik me wel degelijk een filmmaker. Vroeger had ik gewoon het gevoel dat ik maar iets aan het doen was wat ik leuk vond. Ik ben vandaag redelijk ongebonden en dat laat me ook toe deze dingen te doen. Maar op de duur stel je jezelf ook in vraag. Ga ik dat kunnen blijven volhouden? Toch heb ik nog veel ideeën -te veel eigenlijk- die ik wil verwezenlijken. Ik wil graag een film draaien in Eritrea, over de 'koers'. In de meeste Afrikaanse landen is voetbal de meest populaire sport, maar in Eritrea is dat wielrennen. Vorig jaar was de eerste Afrikaan die de bolletjestrui in de Ronde van Frankrijk droeg een Eritreeër (Daniel Teklehaimanot, n.v.d.r.) Ook wil ik nog iets doen over het gewone leven van moslims in Jordanië of Syrië. Ditmaal niet over oorlog of vluchtelingen, maar over het alledaagse leven. Waarom niet over hipsters in koffiebars zoals hier. Dergelijke zaken vind je ginder ook, hoor."

Tekst: Stijn Janssen

Portretfoto Lieven Corthouts: Bart Van der Moeren